

Oamk Journal

Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

This is an electronic reprint of the original article. This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä/Please cite the original version:

Haataja, J., Konola, P., Oikarinen, R-M., Ursin, E. & Sandström, S. 2022. Poikkeukselliset olosuhteet ovat lisänneet perheiden tuen tarvetta kouluterveydenhuollossa. Oamk Journal 21/2022. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2022030421836>

Poikkeukselliset olosuhteet ovat lisänneet perheiden tuen tarvetta kouluterveydenhuollossa

4.3.2022 - Haataja Jessica, Konola Pirjo, Oikarinen Rosa-Marie, Ursin Elina, Sandström Sanna

Vallitsevat poikkeukselliset olosuhteet ovat lisänneet koululaisten, opiskelijoiden ja heidän perheidensä tuen tarvetta suuresti. Pandemialla on ollut vaikutuksia myös kouluterveydenhuollon palveluiden saatavuuteen.

Lasten ja nuorten tuen tarve kasvoi poikkeuksellisten olojen aikana (kuva: Luisella Planeta Leoni/Pixabay)

Lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tuen tarve on ollut Covid-19-pandemian aiheuttaman poikkeustilan aikana tavallista suurempi. On tärkeää, että terveydenhuollon palveluita on helposti perheiden saatavilla [1]. Syitä tuen ja avun tarpeen kasvamiseen ovat olleet muun muassa itse epidemia, oma tai läheisen

sairastuminen, rutiinien muuttuminen, muutokset koulunkäynnissä ja töissä, taloudelliset huolet, sosiaalisten suhteiden välttäminen sekä yksinäisyys.

Nämä voivat näyttäytyä arjessa psyykkisenä oireiluna, perheen sisäisinä vuorovaikutusongelmina, parisuhdeongelmina, lähisuhdeväkivaltana tai päihdeongelmina [2]. Myös oppimisvaikeudet ja oppimisvälineiden puutteellisuus kotona ovat aiheuttaneet ongelmia lasten ja nuorten etäopiskelussa ja siten vaikuttanut heidän hyvinvointiinsa. [3]

Kouluterveydenhuollon tehtävänä edistää terveyttä ja hyvinvointia

Kouluterveydenhuollossa oppilaille tehdään määräaikaista terveystarkastuksia vuosittain 1.–9. luokalla. Niissä arvioidaan kokonaisvaltaisesti lapsen tai nuoren fyysistä ja psykososiaalista terveydentilaa, hyvinvointia sekä koulussa tapahtuvaa oppimista. Terveystarkastuksista 1., 5. ja 8. luokalla tehtävät terveystarkastukset toteutetaan laajoina tarkastuksina, jolloin mukaan pyydetään myös vanhempi tai huoltaja. Jokaisessa terveystarkastuksessa huomioidaan lapsi tai nuori sekä hänen perheensä yksilöllisesti, tarkastellaan lapsen ja perheen terveystottumuksia sekä annetaan tarvittaessa ohjausta ja neuvontaa perheen tarpeiden mukaan. Suun terveystarkastus toteutetaan peruskoulun aikana vähintään kolme kertaa. [4]

Terveysneuvonnalla pyritään edistämään oppilaan hyvinvointia lapsen ja nuoren yksilölliset tarpeet, voimavarat ja terveydentila sekä mahdolliset mieltä painavat asiat huomioiden. Terveysneuvonnan aiheita ovat muun muassa liikunta, ruutu-aika, ravitsemus, uni, päihteet, seksuaaliterveys, suunterveys sekä voimavarat. [5]

Kouluterveydenhuollon toiminta perustuu terveydenhuoltolakiin sekä muihin toimintaa ohjaaviin lakeihin ja asetuksiin. Terveydenhuoltolain tarkoituksena on edistää terveyttä ja hyvinvointia sekä vahvistaa asiakaslähtöisyyttä.

Kouluterveydenhuollon palveluihin kuuluu terveyden ja hyvinvoinnin seuranta ja edistäminen, kuten elintapaohjaus ja tavoitteiden jatkoseuranta sekä moniammatilliset opiskeluhuoltoryhmät, joiden tarkoituksena on tukea koko opiskeluyhteisön hyvinvointia. Kouluterveydenhuollon tehtäviin sisältyy myös

oppilaan erityisen tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen moniammatillisesti. Kouluterveydenhuolto on tärkeä osa yhteistyössä opettajien, koulukuraattorin ja psykologin kanssa tehtävää koulun monialaista opiskeluhuoltoa. Lisäksi tuetaan vanhempien tai huoltajien kasvatustyötä. Kouluterveydenhuollon tulee tarjota konkreettisia esimerkkejä oppilaan terveydentilan parantamisesta. [6] [7]

Kouluterveydenhoitajan työnkuva on monipuolinen

Terveydenhoitaja on laaja-alainen hoitotyön ja erityisesti kansanterveystyön, perusterveydenhuollon sekä ennaltaehkäisevän työn asiantuntija.

Terveydenhoitajatyössä korostuvat vahva terveyden edistämisen näkökulma, aktiivinen työote ja rohkeus itsenäiseen päätöksentekoon [8].

Terveydenhoitaja tukee lasta ja nuorta ottamaan vastuuta omasta terveydestään ja vahvistamaan voimavarojaan. Terveydenhoitajan rooli on merkittävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä koulu- ja opiskeluyhteisössä. Koulussa terveydenhoitaja vastaa hoitotyön asiantuntijuudesta kouluterveydenhuollossa ja toimii lääkärin työparina yhteistyössä koulun muun henkilöstön kanssa. Terveydenhoitajan tehtävät liittyvät kouluyhteisöön ja ympäristöön, yksittäiseen oppilaaseen ja perheeseen sekä monialaiseen yhteistyöhön [7].

Terveydenhoitaja osallistuu opetussuunnitelman valmisteluun, terveystiedon opetukseen, opiskeluhuollon toimintaan sekä koulun sisäiseen ja ulkoiseen arviointiin. Kouluterveydenhoitaja seuraa oppilaiden kasvua ja kehitystä, selvittelee oppilaiden kanssa heidän ongelmiaan, tukee oppilaita ja heidän vanhempiaan ja huolehtii seulontatutkimuksista. Hän vastaa kouluterveydenhuollon tiedottamisesta oppilaille, vanhemmille ja opettajille sekä oppilaiden vuosittaisista terveystapaamisista. Lisäksi hän vastaa oppilaskohtaisesta yhteistyöstä vanhempien ja opettajien kanssa, ohjaa oppilaita tarvittaessa jatkotutkimuksiin koululääkärille tai muulle asiantuntijalle sekä vastaa ensiavusta ja siihen liittyvästä hoitotyöstä koulussa. [9]

Pandemia heijastuu toimintaan

Pelko koronaviruksen tarttumisesta on aiheuttanut myös kouluterveydenhuollon aikojen peruutuksia. Lisäksi pitkäaikaissairauksiin liittyvä seuranta sekä terveyttä tukeva ohjaus ja neuvonta ovat jääneet vajavaiseksi, koska asiakkaat eivät ole hakeutuneet helposti vastaanotolle. [10] Juuri poikkeusoloissa olisi kuitenkin tärkeää noudattaa asetettuja sääntöjä ja toimintaohjeita sekä ohjeistaa tähän myös asiakkaita ja heidän läheisiään.

On tärkeää huomioida, että epidemiatilanteessakaan perustason sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ei voida heikentää. Myöskään palveluiden viivästyminen ei saa vaarantaa kenenkään arjessa selviytymistä tai turvallisuutta. Myös kansallisen rokotusohjelman mukaisista rokotuksista tulee tarkoin huolehtia [2].

Poikkeusolojen aikana lapsen oikeuksien sekä lapsen edun toteutuminen pitää turvata, koska YK:n lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen velvoitteet velvoittavat epidemiatilanteesta huolimatta. [9]

THL:n tekemästä tutkimuksesta selviää, että oppilaiden siirryttyä etäopetukseen poikkeusolojen aikana keväällä 2020 peruskoululaisten kouluterveydenhuollon käynnit putosivat noin 20–25 prosenttiin. Koronaepidemian alussa palveluita purettiin ja kouluterveydenhoitajia siirrettiin kunnissa toisiin tehtäviin.

Ennaltaehkäisevien palveluiden supistaminen on aiheuttanut sen, etteivät asiakkaat saa riittävästi tukea ongelmiinsa.

THL ohjeistaa, että poikkeusolojen aikana asiakaskäynnit, ryhmämuotoinen tuki, monialainen yhteistyö ja kotikäynnit toteutetaan paikallisesti annettujen ohjeiden mukaisesti [2]. Kouluterveydenhuollon toteuttaminen on ollut koronaepidemian aikana hyvin vaihtelevaa eri kunnissa. Pääasiassa palveluja on karsittu runsaasti [1].

THL on linjannut, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa terveydenhoitajien tulee pandemia-aikana olla erityisen aktiivisia ja ottaa yhteys lapsiin, nuoriin ja perheisiin, joista on herännyt erityinen huoli. Terveydenhoitajien aktiiviseen toimijuuteen kuuluu myös palvelujen muutoksista, kuten etäpalveluihin siirtymisestä, ilmoittaminen. Oppilaita, opiskelijoita ja heidän läheisiään kannustetaan sekä ohjeistetaan yhteydenottoihin ja eri palvelujen käyttöön [2].

Myös poikkeusolojen aikana tulee oppilaiden tarpeiden mukaisesti järjestää oppimistutkimuksia. Eri palveluja ja tuen muotoja tulee tarjota oppilaille aktiivisesti, jotta heillä on mahdollisuus saada riittävästi tukea ja apua poikkeusolojenkin aikana. Oppilaiden yksilöllisiä tuen tarpeita arvioidaan yhteistyössä oppilaiden, opiskelijoiden ja heidän läheistensä sekä opetushenkilöstön kanssa. Lisäselvittelyt ja eri tukitoimet tulee järjestää viipymättä tarvittaessa myös koulun ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden, kuten kolmannen sektorin, kanssa [11].

Tulevaisuuden terveydenhoitajatyö kouluympäristössä

Tulevaisuuden kouluterveydenhoitajatyössä on huomioitava digitalisaatio, jonka avulla oppilaita ja sidosryhmiä on helpompi tavoittaa. Digitalisaatio tulee todennäköisesti muuttamaan työtä siten, etteivät kaikki kontaktit tapahdu enää kasvokkain, vaan erilaiset sähköiset kyselyt, raportit ja palautteet lisääntyvät. Todennäköisesti myös kännykkäsovellusten käyttäminen mittauksissa ja etävastaanotot tulevat lisääntymään. [12] Lapset ja nuoret ovat kasvaneet digitalisaation ja teknologian mahdollistavassa maailmassa, joten opiskelijoilla uusien sovellusten käyttöönotto tapahtuu ketterästi.

Terveydenhoitajan työtä voisi jalkauttaa nykyistä laajemmalle toimintakentälle. Perinteisen vastaanottotyön rinnalle voisi kehittää paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavia palvelumuotoja ja laajempia asiakasryhmiä tavoittavia matalan kynnyksen palveluja. Tulevaisuudessa voisikin miettiä, kuinka terveydenhoitajat hakeutuisivat tehokkaammin asiakkaiden luo. [13]

Haasteita työnkuvaan tuovat lasten ja nuorten lisääntyvät mielenterveysongelmat, maahanmuutto sekä perherakenteiden muuttuminen [12]. Koululaisten käytöshäiriöt, tarkkaavaisuuden ongelmat ja aggressiivisuus ovat lisääntyneet. Myös erilaiset itsetunnon ongelmat, masennus ja ahdistus sekä syömishäiriöt ja uniongelmat ovat tyypillisiä. Kouluterveydenhoitajan rooli painottuu ennaltaehkäisyyn sekä ongelmien tunnistamiseen, tukeen ja hoitoonohjaukseen. Kouluterveydenhoitajat itse kokevat kaipaavansa lisää tietoa ja koulutusta mielenterveysongelmien ehkäisystä. Tulevaisuudessa terveydenhoitajat tarvitsevat

täydennyskoulutusta voidakseen havaita oppilaiden mielenterveysongelmat ja osatakseen tukea oppilasta niissä. Puheeksi ottamisen menetelmät, varhainen puuttuminen, ohjausosaaminen ja vuorovaikutustaidot korostuvat entisestään [14].

Kouluterveydenhoitajan työn moninaisuuteen kuuluvat asiantuntijuus moniammatillisissa työryhmissä, monikulttuurisuuden vaikutusten huomioiminen kouluyhteisössä, kansallisten ja globaalien terveysriskien ennakoiminen sekä ennaltaehkäisy ja oman työn sekä työtapojen suunnitelmallinen kehittäminen laajojen terveystarkastusten toteuttamiseen [15]. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa toimii moniammatillinen tiimi, jossa terveydenhoitajan asema on hyvin keskeinen. Terveydenhoitaja toimii koordinoijana ja yhteistyötiimien koollekutsujana. Tämänkaltaisen vastuun ei ainakaan nähdä tulevaisuudessa vähenevän [12].

Sote-uudistus voi muuttaa terveydenhoitajan työnkuvaa. Varhaiskasvatus ja koulu ovat luontevia paikkoja sivistys- ja sotetoimen yhteistyölle lapsen tai nuoren tarvitessa tukea esimerkiksi oppimisvaikeuksien, perheiden erilaisten elämäntilanteiden, mielenterveysongelmien tai päihteiden käytön vuoksi. Olennaiset kehittämisen painopisteet Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmassa ovat lapsi- ja perhepalveluiden keskittäminen sote-keskuksissa toimiviin perhekeskuksiin, lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelujen saatavuuden parantaminen sekä varhaisen tuen ja lasten sekä nuorten kanssa toimivien tahojen välisen tiedonkulun vahvistaminen. Nähtäväksi jää, kuinka paljon tuleva sote-uudistus tulee muuttamaan tulevaisuuden kouluterveydenhoitajan työnkuvaa näiltä osin. [16]

Haataja Jessica, terveydenhoitajaopiskelija (AMK)

Oulun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Konola Pirjo, terveydenhoitajaopiskelija (AMK)

Oulun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Oikarinen Rosa-Marie, terveydenhoitajaopiskelija (AMK)

Oulun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Ursin Elina, terveydenhoitajaopiskelija (AMK)

Oulun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sandström Sanna, lehtori

Oulun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Lähteet

[1] Terveydenhoitajaliitto. 2021. Tietoa koronaviruksesta ja sen vaikutuksista terveydenhoitajaliiton jäseniin. Uutishuone. Korona, tietoa jäsenille. Hakupäivä 11.5.2021. https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/uutishuone/korona_tietoa_jasenille

[2] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Neuvolan ja opiskeluhoollon palvelujen järjestäminen koronavirustilanteessa. Hakupäivä 11.5.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/ajankohtaista/ohjeita-lapsiin-nuoriin-ja-perheisiin-liittyen-koronavirustilanteessa/neuvolan-ja-opiskeluhoollon-palvelujen-jarjestaminen-koronavirustilanteessa>

[3] Rimpelä, M., Orre, S. & Rautava, M. 2002. Kouluterveydenhuolto. Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes. Oppaita 51. Helsinki. Hakupäivä 19.5.2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:951-33-1059-0>

[4] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Kouluterveydenhuolto. Hakupäivä 11.5.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto/kouluterveydenhuolto>

[5] Kivimäki, S., Minkkinen, K., Sipovaara, K., Honkanen, H. & Sandström, S. 2020. Tietopaketti alakouluikäisten kouluterveydenhuollosta. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 22. Hakupäivä 11.5.2021. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-597-190-6>

[6] Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Hakupäivä 20.12.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

- [7] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Kouluterveydenhuolto. Toimijat. Terveydenhoitaja. Hakupäivä 19.5.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto/kouluterveydenhuolto/toimijat/terveydenhoitaja>
- [8] Terveydenhoitajaliitto. 2020. Ammatti. Terveydenhoitajakoulutus. Hakupäivä 19.5.2021. <https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/ammatti/terveydenhoitajakoulutus>
- [9] Valtioneuvosto. 2020. STM: kuntien turvattava perustason sosiaali- ja terveysterveyspalvelut ja tuettava heikoimmassa asemassa olevia poikkeusoloissa. Tiedote 62. Hakupäivä 11.5.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/stm-kuntien-turvattava-perustason-sosiaali-ja-terveyspalvelut-ja-tuettava-heikoim-massa-ase-massa-olevia-poikkeusoloissa>
- [10] Terveydenhoitajaliitto. 2021. Koronaepidemian jälkihoito on käynnistettävä. Terveydenhoitajaliiton blogi 12.4. Hakupäivä 10.11.2021. https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/uutishuone/blogi/koronaepidemian_jalkihoito_on_kaynnistettava.1385.blog
- [11] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Opiskeluhoiltopalvelut koronavirustilanteessa. Hakupäivä 11.5.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/ajankohtaista/ohjeita-lapsiin-nuoriin-ja-perheisiin-liittyen-koronavirustilanteessa/opiskeluhoiltopalvelut-koronavirustilanteessa>
- [12] Ahokainen, N., Rinkinen, M. & Tujula, M. 2018. Terveydenhoitajatyön muutokset. Saimaan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Hakupäivä 24.5.2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805127802>
- [13] Hiltunen, E. & Martiskainen, T. 2019. Viittä vaille valmiina työelämään. Terveydenhoitajan työnkuvan tulevaisuus. Karelia-blogit 18.2. Hakupäivä 24.5.2021. <https://vanha.karelia.fi/blogit/viittavaillevalmiinatyoelamaan/2019/02/18/terveydenhoitajan-tyonkuvan-tulevaisuus/>
- [14] Työterveyslaitos. 2021. Ohje sosiaali- ja terveydenhuoltoalalle covid-19 riskien arvioinnin tueksi. Hakupäivä 11.5.2021. <https://hyvatyo.ttl.fi/koronavirus/ohje-sote-alalle-riskinarviointiin>

[15] Impola, T. & Suomela, A-K. 2015. Vois olla enemmän paikalla.

Yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia ja toiveita kouluterveydenhuollosta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Hakupäivä 24.5.2021.

<http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015091514645>

[16] Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020. Lasten, nuorten ja perheiden sote-peruspalvelut poikkeusoloissa. Hakupäivä 11.5.2021.

<https://stm.fi/documents/1271139/21475529/Korona->

<verkkol%C3%A4hetykset+kuntiin+8.4.+esitysaineistot.pdf/594be627-121f-c284-7e71-4dd5a06ba6eb/Korona->

<verkkol%C3%A4hetykset+kuntiin+8.4.+esitysaineistot.pdf>

METATIEDOT

Tyyppi: Artikkel

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu

Julkaisunumero: 21/2022

Julkaisuvuosi: 2022

Tekijätiedot: Haataja Jessica, Konola Pirjo, Oikarinen Rosa-Marie, Ursin Elina, Sandström Sanna

Oikeudet: CC BY-SA 4.0

Kieli: suomi

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2022030421836>

Tiivistelmä: Kouluterveydenhuollossa tuetaan kouluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä koko kouluyhteisön hyvinvointia. Myös huoltajien kasvatustyön tukeminen on tärkeässä roolissa. Koululaisten suurimpia terveysongelmia ovat jo pitkään olleet erilaiset mielenterveysongelmat. Keskeisimpinä ovat käytöshäiriöt, tarkkaavaisuuden ongelmat ja aggressiivisuus. Koulussa terveydenhoitaja toimii terveyden edistämisen asiantuntijana. Kouluterveydenhoitaja tekee yhteistyötä koulun muun henkilöstön kanssa, toimii lääkärin työparina sekä asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä. Lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tuen tarpeet ovat lisääntyneen poikkeusaikana tavallista enemmän. Siksi olisi tärkeää, että palveluita on helposti saatavilla. Koronaepidemian alussa kouluterveydenhoitajia siirrettiin eri kunnissa toisiin tehtäviin. Työpaikan muutokset ja asiakasmäärän laskut vaikuttavat suuresti terveydenhoitajan työhön sekä työnkuvaan.